

Harač: kako je javna kampanja srušila krizni porez

Branko Dubravica

Kada je 31. srpnja 2009. Vlada predložila, a Sabor prihvatio s 82 glasa *za*, 45 *protiv* i 1 suzdržanim, Zakon o posebnom porezu na plaće, mirovine i druge primitke, protivnici su novi porez odmah nazvali povijesno netočnim imenom harač. Harač na turskome znači glavarinu ili porez, a plaćalo ga je kršćansko stanovništvo u Osmanskom Carstvu. Prema šerijatskom pravu, pokoreni nemuslimanski narodi, to jest svi odrasli i za rad sposobni muškarci, morali su kao podanici muslimanske države plaćati određeni danak, ovisno o imovinskom stanju.

U čl. 1. Zakona navodi se da je krizni porez donesen u uvjetima gospodarske krize u Hrvatskoj, te da se temelji na načelima pravednosti, jednakosti i razmjernosti prema kojima je svatko dužan sudjelovati u podmiranju javnih troškova sukladno svojim mogućnostima. Vlada je obrazložila donošenje Zakona negativnim makroekonomskim kretanjima u zemlji, te željom da se izbjegne smanjenje mirovina, socijalnih izdataka i plaća zaposlenih u državnom sektoru.

Prema čl. 88. Ustava predsjednik Republike Hrvatske donio je Odluku o proglašenju Zakona, ali je pritom kazao kako nije siguran da je on u skladu s Ustavom. Mesićevim ocjenama ubrzo su se pridružili sindikati, koji su organizirali javne prosvjede protiv Vladine odluke o uvođenju poreza na mirovine i plaće. Hrvatska stranka umirovljenika (HSU) pozvala je svoje članove, sve umirovljenike i građane da podnesu ustavne tužbe Ustavnom sudu i pokušaju srušiti krizni porez, istupivši pritom i iz vladajuće koalicije. I neki su sveučilišni profesori ustvrdili da Zakon nije ustavan, pokušavajući napose osporiti njegovu retroaktivnu primjenu. Naime, kako je izglasovan posljednjeg dana srpnja, očekivalo se da će se početi primjenjivati od kolovoza, ali je Vlada odlučila krizni porez naplatiti i za srpanj.

Množili su se prijedlozi za ocjenu ustavnosti Zakona. Predsjednik Republike i deseci tisuća građana podnijeli su tužbe Ustavnom sudu u kojima su isticali da Zakon krši ustavna načela o socijalnoj pravdi, jednakosti i pravednosti (čl. 3. i čl. 51). Tražili su uvođenje više od dvije, najmanje četiri, stope poreza, koliko je imao i Zakon o porezu na dohodak, te da se posebnim porezom obuhvate primanja od samostalnog rada, jer su ostali neoporezovani odvjetnici, javni bilježnici, privatni liječnici i stomatolozi, slobodni umjetnici, sportaši, obrtnici, estradne zvi-

jezde itd. U rujnu 2009. Vlada je dopunila Zakon, obuhvativši kriznim porezom i primanja od samostalnog rada. To će biti ključno za odluku Ustavnog suda da zakon nije diskriminativan.

Zbog velikog pritiska javnosti Ustavni sud je donio odluku u rekordnom roku, samo tri i pol mjeseca nakon uvođenja kriznog poreza. Sud je odbacio tužbu koju su podnijeli ondašnji predsjednik Republike Stjepan Mesić i više od 80.000 građana. Od 13 sudaca Ustavnog suda, 11 je smatralo da je Zakon usklađen s Ustavom, a dvojica su imala suprotno mišljenje. Sudac izvjestitelj je kazao da je zakon o "kriznom porezu" sukladan načelu jednakosti svih građana pred zakonom, posebno otkako je proširen i na slobodna zanimanja, te da štiti načela socijalne države. Sud je, također, zaključio da Zakon nikoga ne diskriminira.

Pritisak javnosti svakako je utjecao na odluku Vlade od 23. travnja 2010. da se prijevremeno i postupno Zakon ukine. Vlada je odlučila da se prva porezna stopa od 2 posto na primanja do 6.000 kuna ukine od 1. srpnja 2010, šest mjeseci ranije no što je bilo predviđeno, a druga stopa od 4 posto 1. studenoga, dva mjeseca ranije. Prijevremenim ukidanjem državni će proračun biti oštećen u drugoj polovici 2010. za 450 do 480 milijuna kuna. Zakon se ukida, a teret punjenja proračuna preusmjerava se na neke druge izvore.

Od kronologije događaja važnija je spoznaja da je snažan pritisak javnosti imao ključnu ulogu u prijevremenom suspendiranju jednoga nepopularnog zakona. U toj borbi javnosti, građana i poreznih platiša protiv jedne Vladine mjere nemalu je ulogu imao simbolični naboj što ga ima riječ *harač*. Harač se u pučkoj predaji doživljava kao nepravedna mjera otuđene vlasti prema narodu, kao "guljenje kože" i izrabljivanje običnog puka, baš kao u doba turskog zuluma. Nije stoga bilo važno je li riječ harač upotrebljavana primjereno svojem izvornom povijesnom značenju. Ona je korištena kao nadkontekstualna oznaka bezobzirnosti vlasti prema uvjetima u kojima živi obični puk. Vlada je shvatila tu simboličnu poruku, ustrajno nastojeći izgnati riječ harač iz javnog diskursa. Nije uspjela u tome. Javnost je dobila makar simboličnu bitku protiv vlasti, uvelike zahvaljujući inzistiranju na upotrebi simbolično nabijene riječi harač.